

Despre „autocolonizare”

Adrian Dinu Rachieru¹

Facultatea de Sociologie și Asistență Socială, România

Sursa: Revista Inovația Socială nr. 2/2011 (iulie - octombrie) pp. ...

URL stabil: <http://inovatiasociala.ro/index.php/jurnal/article/view/114>

Publicată de: Institutul de Cercetare a Calității Vieții

Revista Inovația Socială este o revistă online creată în cadrul proiectului „Inovația Socială - Factor al dezvoltării socio-economice”, proiect coordonat de Prof.dr. Cătălin Zamfir în cadrul Institutului de Cercetare a Calității Vieții. Această revistă utilizează politica liberului acces la conținut, pornind de la principiul conform căruia cercetarea deschisă publicului sporește schimbul global de cunoaștere. Inovația socială este o revistă electronică pe care cititorii o pot urmări pe măsură ce este scrisă și pe care o pot scrie ei înșiși. Revista va avea o apariție bianuală, dar fără a avea o dată de apariție, ci un interval în care este scrisă. Astfel, în lunile ianuarie-iunie 2009 va fi scris primul număr. În perioada respectivă, pe platforma online vor fi publicate în timp real contribuțiile și dialogurile generate între cititori și contribuitori.

Prin accesarea articolelor din arhiva Revistei Inovația Socială indicați acceptarea termenilor și condițiilor de utilizare care sunt disponibile la adresa <http://www.inovatiasociala.ro/> care indică, în parte, faptul că puteți utiliza copiile articolelor doar pentru utilizare personală, necomercială. Vă rugăm să contactați redacția pentru alte tipuri de utilizare la adresa contact@inovatiasociala.ro.

Orice copie a materialelor din Revista Inovația Socială trebuie să conțină aceeași notă de drepturi legale, așa cum apar acestea pe ecran sau tipărite.

1 rachieruadrian@yahoo.com

Despre „autocolonizare”

Sub zodia globalismului, ca proces implacabil, multidimensional, redefinirea identității devine o obligație. Cum construcția noastră identitară a stat, lungă vreme, sub obsesia europenismului și cum acest efort (ca proiect elitist, animând aspirații culturale și civilizaționale) s-a cheltuit sub pecetea unei mentalități „de schimb” (nota Nae Ionescu), e la îndemână constatarea că reușitele s-au dovedit „aproximative”, glorificând importul superficial. Chiar dacă bătrânul Kogălniceanu avertiza că „darul imitației e o manie primejdioasă”, râvna de a fi pe placul Europei („luminate”) nu ne-a părăsit; doar că astfel de impulsuri reformatoare, conștientizând întârzierea, implicit „trăirea” complexelor, a handicapului au întreținut o *modernizare neorganică*, încurajând simularea, servilismul, inadecvarea. Adică un import masiv, necritic, superficial. Fie că era vorba de francofilie (vezi mimetismul galic, parisolatria euforică), fie că vom invoca modelul german ca alternativă, aspirația periferiei, prin vectorul elitar vizăm referențial un centru cultural prestigios, așteptând recunoașterea sau altfel spus, o râvnită colonizare, făcând din teza formelor fără fond un brand românesc.

Evident, sovietizarea, mai apoi, prin invazia bolșevismului, alterând rădăcinile ontologice (deznaționalizare) se anunța ca o primejdie mortală. Mircea Eliade, în 1953, preocupat de soarta culturii românești denunța riscurile asimilării, ivind un „un popor de hibrizi”. Și, desigur, sterilizarea spirituală prin decapitarea elitelor.

Ce se întâmplă azi, prin impetuoasa colonizare planetară? Pericolul uniformizării e real, standardizarea stilurilor de viață e o evidență; febra imitativă, pulsionile consumiste ne transformă în „sclavi fericiți”, cum spunea Ov. Hurdzeu, iar România, gestionată falimentar, o țară blocată, debusolată, mereu în coadă, pierzând parcă și „mitul tunelului” (speranța în acea *luminiță* care pâlpâia), acuzând și criza instituțională, pare fără replică și puțin preocupată de a se proteja culturalicește, apărându-și identitatea, sub asaltul procesului globalizator.

Nu e un secret că se vorbește insistent despre „cele două jumătăți ale Europei”. Vestul confortabil acceptă iritat concubinajul cu Estul, tratat ca periferie. „Eliberarea Estului” a însemnat pentru statele vestice acapararea pieței (liberalizată), exploatarea unor oportunități comerciale și investiționale. Visând integrarea, convergența, statele candidate din Estul captiv au dovedit chiar „o atitudine anticipativă”, înțelegând – păgubitor – occidentolatria ca ideologie. Frământările Eurozonei au acutizat stările tensionale. Cu statut periferic, estul european, devenit doar *piață*, s-a iluzionat, hrănind utopia unui „transport” în Vest. O evidentă imposibilitate, grefa – eșuând – nu doar geograficește ci și mentalitar. Societatea mediatică potențează astfel de pericole, volatilizând granițele și rezistența culturală – veritabila carte de identitate a unei națiuni.

Adversarii globalizării au la îndemână un subiect inepuizabil, supus tirului criticist: cultura „de consum”. O piață globală înseamnă, negreșit, și globalizarea consumului. Observăm însă că internaționalizarea mass-media asigură difuziunea culturii occidentale, impunând „McDonaldizarea”

(Tom Linson, 1990), „coca-colonizarea lumii” (Hunnerz, 1999), standardizarea (simptom al unei civilizații în declin, după A. Toynbee). Modernizarea înțeleasă ca occidentalizare pregătește, după unele voci, tranziția galopantă spre cultura universală. N-ar trebui să uităm că astfel de experiențe imitative, transferul de tehnologie, preluarea tehnicilor de *human engineering* și management și, îndeosebi, proliferarea modelelor de consum alimentează tensiunea dintre omogenizare și eterogenizare. Firește, interpenetrarea în epoca planetară nu poate fi evitată; metisajul e inevitabil, dreptul la diferență e și el clamat zgomotos. Dar, ne întrebăm, modernizarea are alternative? Poate fi întruchipată altfel decât prin arhetipul de sorginte euro-americană? În plus, *cultura societății de consum* exprimă rolul de lider al Occidentului în pofida unor suspiciuni și adversități iscate de această extensie planetară, dobândind rangul de cultură universală, pierzând însă orice legătură cu conștiința de clasă sau loialitatea față de comunitate, cum se întâmpla în zorii societății industriale. Acum *hiperrealitatea* lui J. Baudrillard, chiar dacă nu elimină din ecuație condiția habituală (clasă, generație, educație) și nu exclude reacția de indigenizare face din consumerism vectorul unui proces, numit (impropriu) *westernization*. Întruchipând teza dominației culturale, vectorul a și fost taxat drept anticultural. Alexandr Kiossev vorbea chiar de „auto-colonizare”. Cum SUA reprezintă port-drapelul acestei direcții este limpede că ofensiva critică îndreptată spre „prima societate globală din istorie” nu putea menaja *americanizarea* cu apetit imperialist, crescând la umbra acestei temeri. El manevrează un concept vag, proteiform, dușmănit de cei care construiesc scenariile apocaliptice, îmbrățișat apologetic de alții care, dimpotrivă, văd în „noul cosmopolitism” soluția conviețuirii. Convergența tehnologică și presupusa naturalizare a modelelor culturale, în numele ofertei globale de modernitate, nu pot evita conflictele de interese cu țara-gazdă. Și nici dizarmoniile cu arhitectura sistemului internațional. Iar *multiculturalismul*, ancorat în zona ideologicului și fluturat ca panaceu, se dovedește o vorbă goală câtă vreme n-are suportul educației multiculturale. Abia multiculturalitatea favorizează coexistența culturilor, cunoașterea și interpretarea lor — la nivelul comparatismului axiologic — din unghiul antropologiei culturale. Dincolo de efectele benefice ale unor programe și acțiuni politice, lansate în societățile de mare diversitate etnică, confruntate cu problematica imigranților, multiculturalismul slujește, de fapt, doctrinei corectitudinii politice, dezavuată acum la nivel instituțional chiar în context american. Nu știm dacă „zilele corectitudinii politice sunt numărate”, cum s-a afirmat. Prin *Political Correctness* s-a ajuns, în conflict cu valorile tradiționale americane, la eclecticism și totalitarism soft, politici de uniformizare și consens manipulat; și, mai ales, la supremația gălăgioasă a *drepturilor de grup* (*group rights*), implicit a identității de grup, noul tribalism erupând prin protecționismul minorităților agresive. Faptul că intelectuali de calibrul denunță „filosofia” corectitudinii politice ar trebui să dea de gândit adeptilor de la noi. Și dacă *intoleranța progresistă*, propusă cândva de H. Marcuse (vizând „educarea” majoritarilor) era prizată de contracultura anilor '60, deconstruirea libertății burgheze (văzută ca instrument de dominație) ne aruncă într-un relativism care

dinamitează chiar valorile-reper. Plonjăm în haosmosul râvnit de postmoderni. Acuzând totalitarismul epocii luminilor, născând o cultură hegemonică, teoreticienii de azi observă, pe bună dreptate, prin lentilă gramsciană (printr-un marxism reciclat, așadar) că vechiul și obsesivul determinism economic a devenit un insidios determinism cultural. Studiile serioase denunță „înșelăciunea diversității” care, sub flamura colectivismului multiculturalist, aduce la rampă grupurile de putere, pozând într-o marginalitate „fără voce”, dictatorială, de fapt.

Iar globalizarea își vede de drum fiind, deopotrivă, o realitate și un proiect. Ascultă ea de logica managerială (*global marketplace*) sau a scăpat de sub (orice) control? Inițial, *mondializarea* (Théodore Lewitt, 1983) privea convergența piețelor, asigurând într-o lume concurențială omogenizarea stilurilor de viață. Treptat, transnaționalizarea, departe de a se limita la sfera financiară a impus reconstrucția instituțiilor internaționale sub semnul unei *pax americana* și a provocat alertă identitară. Este indubitabil că ipoteza egalitarismului cultural (a relațiilor interculturale egalitare) nu stă în picioare după cum tentativele de asimilare și reduționism, de subminare nu rămân fără replică. Câmpul cultural este tensionat. Ideologia globalitară crede într-un numitor comun transnațional. Dar, sub ofensiva *Netwar*-ului, se perpetuează o lume asimetrică și asincronă, cu responsabilități dizolvate. Pe de altă parte, *rezistența* la tăvălugul globalizării se manifestă, uneori, virulent afișând credința în standardele culturii proprii (norme, valori), sfârșind în etnocentrism. Sau impunând, ca proces invers, fragmentarizarea / parcelarea lumii printr-un interes excesiv, autonomizant, acordat comunităților religioase, ocupaționale, regionale; deci contraculturilor sau subkulturilor ancorate în local.

Dar globalizarea se anunță ca „destin implacabil”. Invazia electronică la care asistăm a configurat o „eră de masă” (*mass-age*), o lume media în mișcare, nescutită de ceea ce s-a numit „eroziune electronică”. Să fie, în acest context, supremația Vestului inatacabilă, asigurată pe termen lung? Ni se pare îndoielnic. Mai ales că actualul raport de forțe este în necurmată prefacere (iscând alianțe imprevizibile) iar *ponderea demografică* a Occidentului a scăzut vertiginos (reprezentând aproximativ 14% din populația lumii). Rolul de gardian al civilizației / „șerif planetar”, dincolo de costuri, ascunde pericolul maleficității dacă, în numele voluntariatului, își propune să conserve prin forță ordinea actuală, aflată —se vede bine— într-un echilibru precar. Cândva cercetările etnologice se centrau pe sublinierea diferențelor culturale în societățile exotice; azi, interesul pare a se fi deplasat spre evidențierea fondului comun al *omului global vs omul local*, în contextul unei confuzii care face carieră, echivalând argumentul democratic (mediatic), de tip plebeu, cu cel cultural (elitar). Încât, insidioasa presiune totalitară, antrenând ofensiva subculturii (*pop culture*), „procesul de ștergere” a culturilor locale. Bazându-se, probabil, pe realitatea decalajelor, Sorin Alexandrescu respingea ipoteza „conspirației” statelor puternice și era convins că noi „nu suntem așa pândiți de globalizare”. Ea bate însă la ușă! Alerta identitară are o solidă motivație și îndreptățit, credem, Jack Goody vorbea despre *barbaria culturii globale*.

În plus, ca „mediu cultural înșelător” (Douglas Kellner), *cultura media*, acoperind câmpul social (devenind chiar modul de a exista al societății) a provocat, prin depreciere, o mutație mentală. Ea propune noi valori și mitologii, acaparează un public întins și divers, supus unei deculturalizări freactice și insidiosului conformism social. Într-o societate „condamnată” la divertisment, uitând vechiul îndemn ciceronian al „îngrijirii spiritului” (travaliul spiritului asupra lui însuși), producția de obiecte ne sufocă. În absența *alfabetizării media*, a pedagogiei civice, a protecției educaționale riscăm să recădem în „barbarie”.

*Iată, așadar, că proiectul unei noi civilizații, depășind „senilizarea societății industriale” se dovedește traumatizant. Alienarea prin consum, vizând „luarea în posesie totală a fiecărui individ” nu e o jonglerie ideologică; din păcate, o mitologie simplistă (conducând la re-infantilizarea diferitelor categorii de public) câștigă teren anunțând ivirea unui „totalitarism perfid” (Zinoviev). Sau a unui super-colonialism în care civilizația surclasează cultura, având în mass-culture un agent de o agresivitate infailibilă. Mai este posibilă decuplarea? Nici vorbă. Omul mediatic, are o identitate fluidă, cu o agendă mentală confiscată de tirul mediatic, excitând – prin „zapare” – imaginația. Ca mașinărie planetară, mass-media au devenit un fenomen autoreferențial (Jean-Claude Guillebaud) născând o realitate proteiformă, multiplicând nevoile și dorințele, „colonizând” timpul liber, infantilizând publicul. Și cerând, datorită „efectului gravitațional” al expunerii mediatice, o activare a pedagogiei media, cum recomanda stăruitor Douglas Kellner. Altminteri, autocolonizarea face ravagii, noi acceptând, cu entuziasm iresponsabil, penetranța mediatico-economică: o Românie în criză, schizoidă, ponosită, enclavizată, confuză, în pragul disoluției, bântuită de inerție civică. Cine vrem să fim? Globalitatea reflexivă (pentru care pleda U. Beck în *The Cosmopolitan Vision*, 2006) nu înseamnă abandonarea „containerului” (statul național) ci o reîncadrare globală, împăcând – în contextul multiplicării rețelelor și a accentuării interdependențelor – globalul cu localul. Iar specificismul (ireductibil!) rămâne salvatoarea carte de identitate, protejându-ne culturalicește.*